

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

RUMÄNIEN – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 15 maj 2021

I. SAMMANFATTNING

Rumänien är en parlamentarisk demokrati med regelbundna val. Mänskliga rättigheter respekteras i regel. Rumänien har anslutit sig till internationella konventioner om mänskliga rättigheter och anpassat nationell lagstiftning, men det finns brister i genomförande och resurstilldelning.

Lokal- respektive parlamentsval ägde rum 2020 utan större anmärkningar, men med lågt valdeltagande.

Landet omfattas av EU-kommissionens samarbets- och kontrollmekanism (CVM), som övervakar och stödjer reformer av rättsväsendet och korruptionsbekämpningen. Under 2017-2019 genomförde dåvarande regeringar lagändringar som innebar att rättsstatens principer, domstolars oberoende och korruptionsbekämpningen urholkades, vilket ledde till skarp kritik från bland annat Europarådet och EU. Utfästelser har gjorts om att rulla tillbaka kritiserad lagstiftning och andra åtgärder som vidtogs 2017-2019, vilket dock ännu inte har genomförts.

Medielandskapet är relativt pluralistiskt, men ägarförhållandena inom mediesektorn är inte alltid transparenta och det finns risk att politiska påtryckningar påverkar det redaktionella innehållet. Brister finns vad gäller rätten till information av allmänt intresse.

Rumänien är ett av EU:s fattigaste länder, med en hög andel fattiga barn. Det finns stora regionala skillnader avseende levnadsstandard och tillgång till social service som sjukvård och utbildning.

Människorätsorganisationer vittnar om att romer är utsatta för diskriminering och segregering och har sämre tillgång till utbildning, arbete, hälsovård och bostäder än den övriga befolkningen. Trakasserier från polis och gendarmeri förekommer. Framsteg kan noteras i form av ny lagstiftning för att bekämpa hatbrott riktade mot romer och åtgärder för att främja romska barns skolgång.

Andelen kvinnliga förtroendevalda på olika nivåer är bland de lägsta inom EU. Våld mot kvinnor och i nära relationer är ett utbrett problem.

Rumänien är ett av de främsta ursprungsländerna inom EU vad gäller människohandel, främst för sexuell exploatering och tvångstiggeri. Det finns en nationell strategi mot människohandel och flera civilsamhällesorganisationer arbetar aktivt med frågan. Kritik finns mot hur lagstiftning och strategier genomförs i praktiken.

Diskriminering mot hbtqi-personer är vanligt förekommande. Samkönade äktenskap eller civilt registrerat partnerskap godkänns inte.

Framsteg har skett i arbetet med att lägga ner kritiserade boendeinstitutioner för barn och personer med funktionsnedsättning, även om det fortsatt finns problem med vanvård och övergrepp.

Rumänien är ett av de EU-länder som av internationella fackliga organisationer uppges systematiskt kränka fackliga rättigheter. Uppgifter om tvångsarbete förekommer.

II. RÄTTSSTATENS PRINCIPER

Rumänska domstolar är formellt självständiga i sin verksamhetsutövning och rätten till en rättvis rättegång garanteras i grundlagen och annan lagstiftning. *Freedom House* noterar (2021) att Rumäniens rättsväsende generellt är oberoende, men att politiska påtryckningar kan förekomma.

Europarådets anti-korrupsionsorgan (GRECO) publicerade i maj 2021 en utvärdering av Rumäniens genomförande av tidigare rekommendationer för att förhindra korruption bland parlamentsledamöter, domare och åklagare. GRECO konstaterade att genomförandet, trots vissa framsteg, fortsatt var ”övergripande otillfredsställande”.

Riksåklagaren och chefsåklagarna för de specialiserade åklagarenheterna tillsätts av presidenten, på förslag av justitieministern. Det råder brist på kvalificerade domare till följd av regler som möjliggör tidig pensionering. Processen för nyrekrytering av domare är långsam.

I *World Justice Project* rättsstatsindex 2020 rankas Rumänien på plats 32 av 128 granskade länder, med värde 0,63, en försämring jämfört med 2017/2018 (plats 29, värde 0,65).

Korruption är ett utbrett problem, inte minst inom offentlig sektor. Lagstiftning mot korruption tillämpas inte alltid effektivt. I *Transparency Internationals* index över upplevd korruption 2020 har Rumänien plats 69 av 180 jämförda stater, med värde 44 av 100 - lägst (tillsammans med två andra medlemsstater) inom EU. 2017 var placeringen 59, med värde 48.

Mutor uppges vara vanliga inom offentlig sjukvård, vid offentliga upphandlingar och även inom polisen. Enligt en global korrupsionsbarometer 2021 (*Transparency International*) anser 80 procent av befolkningen att korruption inom myndigheter är ett stort problem.

Rumänien (och Bulgarien) står sedan EU-tillträdet 2007 under särskild översyn av EU-kommissionen genom den så kallade samarbets- och kontrollmekanismen (CVM), som övervakar och stödjer reformer av rättsväsendet och korrupsionsbekämpningen. Efter att EU-kommissionen i CVM-rapporter från 2017 uttryckt allvarlig oro över utvecklingen - och våren 2019 varnat för förberedelser för ett så kallat artikel 7-förfarande - välkomnade man i en rapport i slutet av 2019 dåvarande regerings uttryckta vilja till förändrad ansats. Rumänien uppmanades konkretisera dessa reformutfästelser. CVM-mekanismen kvarstår, parallellt med EU:s nya rättsstatsmekanism, tills dess att Rumänien har uppfyllt fastställda kriterier.

Under 2017-2019 genomförde dåvarande regeringar lagändringar som innebar att rättsstatens principer, domstolars oberoende och korruptionsbekämpning urholkades, vilket ledde till stark kritik från bland annat EU och Europarådet (GRECO och Venedigkommissionen - rådgivande organ för konstitutionella frågor och lagstiftning). Sen slutet av 2019 råder en mer konstruktiv ansats i och med tillträdet av nya, reforminriktade regeringar. Utfästelser har gjorts om att rulla tillbaka kritiserad lagstiftning och andra åtgärder som vidtogs 2017-2019 vilket dock ännu inte genomförts. Dessa inkluderar bland annat avskaffandet av en särskild åklagarkammare för brott begångna av domare och åklagare, ett mer stabilt och oberoende förfarande för tillsättning av chefer för åklagarmyndigheter och en ändring av rättsinspektionens praxis att inleda disciplinära förfaranden mot domare och åklagare som offentligt uttalar sig om reformer av rättsväsendet.

I maj 2020 fastslog Europadomstolen att Laura Kövesi, tidigare chefsåklagare vid Rumäniens anti-korruptionsmyndighet (DNA, som bland annat utreder och åtalar fall av högnivåkorruption) avskedats från DNA på felaktiga grunder. Domstolen konstaterade att kränkningar skett vad gäller rätten till en rättvis rättegång respektive yttrandefrihet. Kövesi väckte 2018 talan mot den rumänska staten vid Europadomstolen då hon avskedats utan möjlighet att försvara sig eller få uppsägningen rättsligt prövad.

Det nationella rådet för bekämpning av diskriminering ansvarar för tillämpning av Rumäniens och EU:s anti-diskrimineringslagstiftning och den nationella anti-diskrimineringsplanen. Det finns ett Ombudspersonsämbe, som dock har begränsad makt.

Rättssäkerhet

Det finns rätt till offentligt juridiskt biträde och rättegångar är öppna för allmänheten. Inom rättsväsendet råder personalbrist liksom brist på vissa tekniska hjälpmedel, vilket resulterar i långa rättsprocesser. I EU-kommissionens årliga mätning av olika aspekter av medlemsstaternas rättsväsenden (*EU Justice Scoreboard 2020*) framgår att den rumänska

allmänhetens tilltro till det nationella rättsväsendets oberoende är lågt (37 procent).

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Det finns uppgifter om att straffrihet förekommer vid polisövervåld, bland annat konstateras att få anmälda fall leder till fällande domar. FN har uppmanat Rumänien att bekämpa straffrihet för polisövervåld.

Ledamöter i parlamentets två kamrar har åtalsimmunitet. Denna kan upphävas genom omröstning i senaten och deputeradekammaren. I de flesta fall beviljas upphävande av immunitet.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Rumänien är en parlamentarisk demokrati med en president och en premiärminister. Parlamentet består av två kamrar, senaten och deputeradekammaren med sammanlagt 466 ledamöter. Parlamentet har befogenhet och möjlighet att kontrollera den verkställande makten, regeringen och i viss mån presidenten. I Rumänien råder politisk pluralism med flerpartisystem. Det finns en opposition med reella möjligheter att agera. Grundlagen föreskriver allmän och lika rösträtt från 18 års ålder i regelbundet återkommande val. Alla medborgare har rätt att rösta och ställa upp i allmänna val, samt demonstrera. Rumänien är administrativt indelat i 42 län.

Freedom House klassade 2020 Rumänien som ”fritt” (83 poäng av 100) avseende politiska och medborgerliga rättigheter och som en ”semi-konsoliderad demokrati” vad gäller nivån av demokratisk samhällsstyrning. I *Economist Intelligence Unit* demokratiindex rankades Rumänien 2020 som en ”demokrati med brister”, med placering 62 av 167 jämförda stater (värde 6,4 av 10), lägst inom EU. Undersökningar visar att inhemska politiska institutioner åtnjuter lågt förtroende hos allmänheten.

Lokalval ägde rum 27 september 2020 och parlamentsval 6 december samma år. Valen genomfördes under nationellt beredskapstillstånd, som utlysts med anledning av coronapandemin.

Lokalvalet bedöms ha genomförts på ett välorganiserat sätt och utan betydande anmärkningar. Valdeltagandet uppgick nationellt till 46 procent, i nivå med de senaste årens lokalval.

Även parlamentsvalet var enligt internationella valobservatörer (OSSE/ODIHR) välorganiserat och genomfördes utan större anmärkningar. Man noterade dock utmaningar i form av pågående pandemi och riktade kritik mot att viktiga procedurrella regler ändrades i ett sent skede. Valdeltagandet var 31,8 procent, vilket var det lägsta valdeltagandet sedan kommunismens fall. I parlamentsvalet 2016 var valdeltagandet 39,4 procent.

Rumänien är, enligt EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA), ett av de EU-länder som har lägst andel kvinnor i parlamentet samt i regional och lokal förvaltning (under 25 procent). Andelen kvinnliga parlamentariker uppgår enligt det europeiska jämställdhetsinstitutet (EIGE) till 19,6 procent, något lägre än efter parlamentsvalet 2016. Enligt en lokal civilsamhällesorganisation som övervakade valet uppgick andelen kvinnliga kandidater på partilistorna till 29,5 procent. OSSE/ODIHR noterade brister vad gäller andelen kvinnliga kandidater och avsaknaden av effektiva mekanismer för att främja kvinnors politiska deltagande.

Efter valet innehas posten som talman för senaten för första gången av en kvinna. Tio av totalt 47 utskott i parlamentet leds av kvinnor.

I den regering som tillträdde efter valet 2020 ingick endast en kvinna (sjunkande trend under senare år). Enligt EIGE är Rumänien (9,5 procent) och två andra EU-medlemsstater de länder inom EU med lägst andel kvinnliga ministrar.

Enligt den rumänska grundlagen har varje erkänd etnisk minoritet som inte har ett eget politiskt parti med stöd över femprocents-spärren rätt till en plats i parlamentets deputeradekammare. 18 minoritetsgrupper är för

närvarande representerade. Den ungerska minoriteten har ett eget parti som fick mer än fem procent av rösterna i parlamentsvalet 2020.

Det civila samhällets utrymme

I Rumänien finns många aktiva och välrespekterade civilsamhällesorganisationer med fokus på att främja mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatlighet. Grundlagen garanterar förenings- och församlingsfrihet och civilsamhällesorganisationer tillåts verka fritt. Det förs en regelbunden dialog mellan civilsamhällesorganisationer och politiska företrädare. I *CIVICUS Monitor* ranking av utrymmet för det civila samhället placeras Rumänien sen några år i kategorin ”minskat utrymme”, vilket innebär att överträdelser av rättigheter ibland förekommer.

Många civilsamhällesorganisationer som arbetar med mänskliga rättigheter och god samhällsstyrning saknar tillgång till finansiering för sin verksamhet och är föremål för smutskastning av olika aktörer, vilket har rapporterats av bland annat *Freedom House*.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Grundlagen och annan lagstiftning förbjuder tortyr. Det förekommer inga av statsmakten sanktionerade mord eller utomrättsliga avrättningar. Utländska medborgare kan enligt lag inte utvisas till länder där deras liv är i fara eller där de riskerar att utsättas för tortyr, även om vissa undantag medges. Rumäniens Ombudsperson ansvarar för genomförandet av FN:s tortyrkonventions fakultativa protokoll om förebyggande av tortyr (OP-CAT).

Trots att tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning är förbjuden i lag, rapporterar media och civilsamhällesorganisationer om trakasserier och övervåld från polis och gendarmeri, inte minst mot romer.

Rumänien är ett av de främsta ursprungsländerna inom EU för människohandel. Det finns en nationell strategi mot människohandel.

Myndigheten *National Agency against Trafficking in Persons* (ANITP) samordnar arbetet på nationell nivå och flera civilsamhällesorganisationer arbetar aktivt med frågan. En del av dessa har framfört kritik mot hur lagstiftning och nationell strategi genomförs i praktiken. IOM-kontoret i Bukarest samarbetar med rumänska civilsamhällesorganisationer och myndigheter med återvändande och stöd till offer för människohandel.

Europarådets kommitté mot människohandel (GRETA) noterade i en utvärdering 2021 att Rumänien fortsatt att utveckla sin lagstiftning mot människohandel, exempelvis genom skärpta minimistraff för människohandel med barn. Oro uttrycktes samtidigt över den stora förekomsten av människohandel med barn i landet och Rumänien uppmanades att stärka arbetet med att identifiera minderåriga offer och tillhandahålla särskilt stöd för dessa.

Antalet offer för människohandel som identifierats av rumänska myndigheter har minskat över tid och uppgick 2019 till 698 personer, varav en majoritet var kvinnor och nästan hälften var barn. I en EU-rapport om människohandel inom EU (2020) anges betydligt högre siffror. IOM uppskattar att det med all sannolikhet finns ett mycket stort mörkertal vad gäller antalet offer. Destinationsländer var främst Tyskland, Italien, Spanien och Storbritannien, enligt GRETA:s rapport. I EU-rapporten noteras att Rumänien 2017-2018 var ett av de EU-länder som rapporterat högst antal åtal och fällande domar gällande människohandel.

Dödsstraff

Dödsstraff är förbjudet enligt grundlagen.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Grundlagen och annan lagstiftning förbjuder godtyckliga frihetsberövanden, vilket i stort efterlevs av myndigheter. Anhållande och häktning beslutas av domare. Anhållande får inte överskrida 24 timmar och häktning kan beslutas för 30 dagar i taget upp till 180 dagar.

Under fyra månader i inledningen av coronapandemin placerade rumänska myndigheter tusentals personer i obligatorisk sjukhusvård eller

i övervakad karantän, i syfte att förhindra smittspridning. Konstitutionsdomstolen konstaterade i juni 2020 att de obligatoriska sjukhus- och karantänsvistelserna inte var förenliga med grundlagen, då de stred mot rätten till frihet.

Det finns inga uppgifter om påtvingade försvinnanden.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Grundlagen garanterar yttrandefrihet, inklusive för media, liksom rätten till information av allmänt intresse. Brister finns i genomförandet, inte minst vad gäller rätten till information, vilket rumänsk media och civilsamhällesorganisationer har uppmärksammat. Reportrar utan gränser placerar i sitt pressfrihetsindex 2021 Rumänien på plats 48 av 180 jämförda stater, med värde 24,9 (försämring jämfört med 2018).

Oberoende media är aktiv och ger uttryck för olika åsikter, men flera TV- och radiostationer och tidningar har i olika grad kopplingar till partier eller enskilda politiker, vilket ofta återspeglas i rapporteringen. *Freedom House* beskriver (2021) mediemiljön i Rumänien som relativt fri och pluralistisk men noterar att en del medier fortsatt kontrolleras av affärsmän med politiska intressen. Det konstateras att media i ökande grad är beroende av offentligt finansierad annonsering och presstödet. Reportrar utan gränser gör en liknande bedömning och konstaterar bland annat att ägarförhållandena inom mediasektorn fortfarande inte är fullt transparenta och att det finns risk för politiska påtryckningar, inte minst eftersom många medier är beroende av offentliga medel.

Trakasserier och hot mot journalister på grund av deras yrkesverksamhet och stämningsansökningar mot undersökande journalister för ärekränkning har rapporterats av bland annat civilsamhället, i EU-kommissionens rapporter om Rumänien inom ramen för EU:s nya rättsstatsmekanism samt av Europarådets plattform för att främja skyddet av journalistik och journalisters säkerhet.

I inledningen av coronapandemin, under rådande undantagstillstånd, beslutade regeringen att begränsa tillgången till webbsidor som bedömdes sprida falsk information om covid-19. Detta kritiserades skarpt av

rumänska journalister och medier, vilket bl.a. *Freedom House* och *Civicus Monitor* rapporterat om. OSSE:s medierepresentant gjorde i mars 2020 ett uttalande riktat till Rumänien om vikten av informationsfrihet även under undantagstillstånd. Blockerade webbsidor blev åter tillgängliga i maj 2020.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Grundlagen garanterar förenings- och församlingsfrihet, vilket generellt respekteras av myndigheter. Obeväpnade medborgare har enligt lag rätt att delta i fredliga sammankomster, som dock inte får hindra ekonomiska eller sociala aktiviteter eller äga rum i närheten av vissa platser, som exempelvis sjukhus. I de flesta fall måste arrangörer av allmänna sammankomster i förväg inhämta skriftligt tillstånd från lokala myndigheter. Rätten att fritt ansluta sig till politiska och fackliga organisationer är reglerad i grundlagen, liksom rätten att strejka. Strejker kan begränsas om de bedöms hota samhällsviktiga funktioner.

Inskränkningar av mötesfriheten infördes med anledning av coronapandemin, i syfte att förhindra smittspridning. Under mars till maj 2020 utlystes undantagstillstånd, med omfattande restriktioner gällande mötes- och rörelsefrihet. I maj ersattes detta av s.k. beredskapstillstånd (*state of alert*), med mer begränsade restriktioner. Från mars till september 2020 rådde förbud mot allmänna sammankomster, vilket kritiserades av civilsamhällesorganisationer, som ansåg att det var oproportionerligt.

Religions- och övertygelsefrihet

Grundlagen garanterar religionsfrihet och innehåller bestämmelser om skydd av religioner. Majoriteten av befolkningen, cirka 86 procent, är rumänsk-ortodox. Därtill erkänns 18 andra trossamfund, inklusive katolicism, protestantism, judendom och islam.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Fackliga rättigheter och relaterade frågor

Rumänien har ratificerat ILO:s åtta centrala konventioner. Arbetstagare har enligt lag rätt att bilda och ansluta sig till oberoende fackföreningar, förhandla kollektivt och strejka. Det finns dock vissa inskränkningar av dessa rättigheter och fackföreningar har framfört kritik, bland annat

avseende bristande skydd för arbetstagare mot överträdelser. 2011 infördes en lag som inskränker rätten att ingå nationella kollektivavtal och de flesta löneavtal ingås nu på företagsnivå. Entydig statistik saknas, men enligt OECD uppgår andelen fackanslutna till drygt 21 procent. I den internationella fackliga samorganisationen ITUC:s senaste *Global Rights Index* över fackliga rättigheter tillhör Rumänien gruppen EU-länder där ”systematiska kränkningar av rättigheter” uppges förekomma.

Tvångsarbete och de värsta formerna av barnarbete är förbjudna enligt lag, men efterlevnaden brister. Uppgifter finns om tvångsarbete, bland annat inom jordbruk och hotellindustrin. Offren är ofta romer, barn och personer med funktionsnedsättning. Enligt den rumänska myndigheten som ansvarar för att bekämpa människohandel utgjorde arbetskraftsutnyttjande 16 procent av all bekräftad människohandel 2020.

Minimiåldern för förvärvsarbete är 16 år, men 15-åringar kan anställas på vissa villkor, bland annat målsmans tillåtelse. Det förekommer uppgifter om att många barn, inte minst på landsbygden och bland den romska minoriteten, arbetar och inte går i skolan.

Diskriminering är förbjuden enligt arbetsmarknadslagstiftningen, som stärkts under senare år. Begreppet ”moraliska trakasserier” på arbetsplatser introducerades i diskrimineringslagstiftningen 2020. Diskriminering av romer är vanlig. Diskriminering förekommer också av bland annat kvinnor och personer med funktionsnedsättning.

Lagen föreskriver 40 timmars arbetsvecka med övertidsersättning för arbete därutöver. Totalt får en arbetsvecka i genomsnitt inte överstiga 48 timmar och betald semester ska uppgå till minst 20 dagar per år. Arbetslösheten är låg och uppgick i maj 2021 till cirka tre procent. Det råder arbetsbrist inom vissa yrkeskategorier, bland annat läkare och annan vårdpersonal, vilket till stor del beror på att många sökt sig utomlands. Arbetskraftsutvandringen är mycket omfattande. Viss arbetskraftsinvandring tillåts.

Offentliganställdas löner har höjts kraftigt under senare år i syfte att minska arbetskraftsutvandringen. Minimilönen har mer än fördubblats

sen 2014, men är ändå låg i en EU-jämförelse, motsvarande cirka 4 700 kronor (2021). Var sjunde anställd uppskattas vara i riskzon för fattigdom. Enligt arbetsmarknadsministeriet har cirka 25 procent av arbetstagarna minimilön.

Rumänien är ett av de EU-länder som har lägst andel kvinnor som deltar på arbetsmarknaden, drygt 56 procent 2020 (Eurostat). Gapet mellan andelen yrkesverksamma kvinnor och män har ökat under senare år och uppgick enligt Eurostat 2020 till drygt 19 procent. Löneskillnaderna mellan kvinnor och män är dock låga, drygt tre procent 2019 (Eurostat).

Rumänien införde 2016 en tvåårig betald föräldraledighet. Ersättningen uppgår till 85 procent av lönen upp till en viss lönenivå. Föräldraledigheten är inte knuten till modern utan kan fördelas mellan föräldrarna enligt egna önskemål fram till dess att barnet är två år. I praktiken är det huvudsakligen mödrar som tar ut föräldraledighet.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Medellivslängden är 78,4 år för kvinnor och 70,5 år för män, vilket i båda fallen är en minskning sedan 2018 (Eurostat). Olika studier visar på kortare förväntad livslängd för personer som tillhör den romska minoriteten än för övrig befolkning. Enligt Eurostat (2018) används 5,6 procent av landets BNP till sjukvård, vilket är näst lägst bland EU:s medlemsstater.

Akutsjukvård är i princip kostnadsfri medan planerad vård kräver anslutning till sjukförsäkring. Sjukförsäkring erhålls vid anställning, när socialbidrag beviljats, eller kan tecknas av egenanställda. EU och OECD har noterat brister i tillgången till sjukvård, inte minst på landsbygden, och bland låginkomsttagare, romer och äldre. Korruptionen är utbredd inom offentlig sjukvård och EU-kommissionen har konstaterat att detta påverkar såväl tillgången till vård som vårdens kvalitet.

Problem har konstaterats, bland annat i FN-rapporter, gällande psykiatrivården. Trots att situationen uppges ha förbättrats återstår problem.

Sex- och samlevnadsundervisningen i skolan är frivillig och saknas i praktiken ofta. Lagförslag att göra sådan undervisning obligatorisk har hittills inte samlat en majoritet i parlamentet. Rumänien har enligt en Unicef-rapport (2021) näst högst andel tonårsmödrar inom EU och romska flickor är överrepresenterade. Kvinnor har laglig rätt till abort till och med graviditetsvecka 14, därefter av medicinska skäl. Tillgången till abort begränsas dock av att läkare kan vägra utföra aborter med hänvisning till samvets- och religiösa skäl, vilket blivit allt vanligare under senare år. Enligt rumänska kvinnorrättsorganisationer begränsades tillgången till abort ytterligare under coronapandemin.

Mödradödligheten var enligt senast tillgängliga statistik (Unicef, Världsbanken, 2017) 19 per 100 000 födselar och spädbarnsdödligheten (Unicef, Världsbanken, 2019) var 3,4 fall per 1 000 födselar. Rumänien tillhör de EU-länder som har högst mödra- och spädbarnsdödlighet, även om situationen har förbättrats avsevärt sedan 1990-talet.

Rumänien är ett av de EU-länder som har högst andel förtida dödsfall på grund av luftföroreningar, vilket bland annat EU-kommissionen, Europeiska miljöbyrån (EEA) och OECD har rapporterat om. EU-domstolen meddelade i ett beslut 2018 att Rumänien inte uppfyllt sina åtaganden vad gäller illegal sophantering. 2020 konstaterade EU-domstolen att huvudstaden Bukarest under flera år systematiskt brutit mot EU-normerna för luftkvalitet.

Rätten till utbildning

Det rumänska utbildningsväsendet är i många avseenden eftersatt, ges otillräckliga resurser och håller ojämn kvalitet. Enligt Eurostat (2019) avsatte Rumänien 3,6 procent av BNP till utbildning, näst lägst inom EU. Landets elever presterar under OECD-genomsnittet i PISA-undersökningarna.

Alla rumänska barn har rätt till kostnadsfri utbildning och skolplikt råder i 14 år, från förberedande skolår till tionde klass. Kostnader tillkommer för skolmaterial och ibland transporter. Elever erbjuds mellanmål men inte lagad mat. Extrakostnaderna medför i praktiken att barn från låginkomstfamiljer kan tvingas avsluta sina studier i förtid.

Gymnasieutbildningen är kostnadsfri, men som i grundskolan tillkommer kostnader för bland annat läromedel. På universiteten finns en viss andel kostnadsfria platser som fördelas efter betygsnivå och även erbjuds till studenter från utsatta grupper, exempelvis romer. Statliga studielån saknas.

Rumänien är enligt Eurostat (2020) en av de EU-länder som har högst andel barn som lämnar grundskolan i förtid, drygt 15 procent, även om situationen förbättrats något under senare år. Det finns en nationell strategi för att angripa orsakerna till detta. Enligt rapporter från bland annat EU är andelen barn som lämnar grundskolan i förtid särskilt hög på landsbygden, bland romer och bland barn med funktionsnedsättning. Andelen unga som inte deltar i utbildning eller arbetar är, enligt EU-kommissionen, en av de högsta inom EU och är betydligt högre bland flickor och kvinnor än bland pojkar och män.

Diskriminering och bristande inkludering inom skolan påverkar inte minst barn på landsbygden, romer och barn med funktionsnedsättning, vilket uppmärksammats i rapporter från EU, FN och Europarådet. Vissa framsteg har gjorts under senare år för ökad inkludering av romska barn. Andelen romska barn som deltar i skolundervisningen är dock fortsatt lägre än motsvarande andel bland övrig befolkning och allt lägre ju högre upp man kommer i utbildningssystemet. Få romska barn går i förskolan.

Under coronapandemin rapporterade bland annat EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA) och Rädda Barnen att en stor andel rumänska barn inte hade förutsättningar att delta i distansutbildning *online*, även om hälsoministeriet allokerat särskilda medel för inköp av IT-utrustning och förbättrad tillgång till internet. *Amnesty International* och *Caritas Romania* betonade att barn från utsatta grupper, inte minst romer, hade särskilt små möjligheter att delta i distansundervisning.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

Rumänien är ett av EU:s fattigaste länder. Eurostat uppskattade 2019 att drygt 31 procent av befolkningen riskerar fattigdom och social exkludering (näst högst inom EU), även om andelen har minskat över tid.

Risken för fattigdom och social exkludering är något högre för kvinnor än för män. Det finns en nationell strategi för fattigdomsbekämpning.

Rumänien rankades 2020 på plats 49 av 189 jämförda stater i UNDP:s index för mänsklig utveckling, näst lägst inom EU. Landet tillhör dock kategorin ”mycket hög mänsklig utveckling”. Enligt Världsbankens kategorisering tillhör Rumänien gruppen ”övre medelinkomstländer.”

EU-kommissionen konstaterade i en rapport 2020 att fattigdomsnivån fortsatt var hög, att ojämlikheten ökade och att regionala skillnader förstärktes. Det finns stora, och ökande, skillnader mellan städer och landsbygd gällande fattigdom, levnadsstandard och tillgång till social service.

En betydligt större andel romer än majoritetsbefolkningen lever i fattigdom, enligt bland annat EU, FN och Europarådet. I en rapport från Europarådets kommission mot rasism och intolerans (2019) noteras bland annat att en mycket stor andel romer lever i bostäder som saknar rinnande vatten och toalett inomhus.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

All form av diskriminering på grund av kön är förbjudet enligt lag. Efterlevnaden är dock bristfällig och resurstilldelningen otillräcklig. I Europeiska jämställdhetsinstitutets (EIGE) senaste *Gender Equality Index* har endast två EU-länder lägre rankning än Rumänien.

Rumänien har sen 2015 en myndighet för jämställdhetsfrågor (ANES), som arbetar mot könsbaserad diskriminering och våld mot kvinnor. ANES har utarbetat och genomför en nationell strategi inom dessa områden.

FN:s arbetsgrupp avseende diskriminering av kvinnor och flickor besökte Rumänien 2020. I ett uttalande efter besöket noterades framsteg i lagstiftning och att åtgärder vidtagits för ökad jämställdhet. Samtidigt uppmärksammades förekomsten av människohandel med flickor och

kvinnor, tidiga äktenskap, en hög andel tonårsgraviditeter och att många flickor lämnar skolan i tidig ålder.

Stereotypa könsroller är utbredda och djupt rotade i samhället. Andelen högskoleutbildade kvinnor (20 procent) är enligt Eurostat något högre än motsvarande andel män. Andelen kvinnliga styrelseledamöter och innehavare av andra höga positioner i Rumäniens största bolag uppgår, enligt EIGE (2021), till 16 procent, och trenden har varit något ökande under senare år.

Våld mot kvinnor och i nära relationer är förbjudet enligt särskild lagstiftning, men uppges vara vanligt förekommande. Ett aktivt nätverk av rumänska kvinnorrättsorganisationer driver opinion i jämställdhetsfrågor och påpekar brister, exempelvis vad gäller polisens bemötande av offer för våld mot kvinnor och i nära relationer.

Nya lagändringar med bäring på våld mot kvinnor inkluderar erkännande av cybertraktasserier (*online*) som en form av våld i nära relationer (2020) samt användning av elektronisk fotboja för personer som fått besöksförbud (antogs av parlamentet i april 2021).

Laglig minimiålder för äktenskap är 18 år, men tillåtelse kan under vissa villkor ges från 16 års ålder. Olagliga barnäktenskap förekommer, främst inom den romska minoriteten, men officiell statistik saknas.

I samband med coronapandemin tydliggjordes existerande ojämlikheter, bland annat vad gäller tillgången till sjukvård, inklusive abort. Kvinnor på landsbygden och romska kvinnor drabbades särskilt hårt. En stor ökning noterades vad gäller antalet samtal till ANES hjälplinje för offer för våld mot kvinnor.

Barnets rättigheter

Rumänien har tillträtt FN:s barnkonvention och anpassat en rad lagar efter konventionens krav. En Barnombudsperson inrättades 2017 inom Ombudspersonsämberet. Alla former av barnaga är förbjudna enligt lag. Enligt en rapport från Barnombudspersonen och Rädda Barnen (2019) är barnaga dock fortsatt vanligt förekommande i samhället.

Rumänien är ett av de EU-länder som har högst andel fattiga barn; drygt 38 procent enligt en rapport av EU-kommissionen (2020). Romska barn, barn på landsbygden och i marginaliserade områden i städer är särskilt utsatta och har ofta bristande tillgång till utbildning och social service.

Det finns lagstiftning mot sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi. FN:s arbetsgrupp avseende diskriminering av kvinnor och flickor som besökte Rumänien 2020 konstaterade att flickor utgjorde drygt 30 procent av identifierade offer för människohandel, främst för sexuell exploatering och tvångstiggeri. Det noterades också att många barn lämnas kvar ensamma när deras föräldrar arbetar utomlands, vilket ökar risken att utsättas för människohandel och andra former av övergrepp.

Enligt en EU-rapport från 2020 har framsteg gjorts vad gäller nedläggning av kritiserade barnhemsinstitutioner, men bland annat Europarådet, FN och civilsamhällesorganisationer vittnar om fortsatta missförhållanden och övergrepp mot institutionaliserade barn. I en rapport från Europarådets kommitté mot människohandel (GRETA, 2021) och i USA:s rapport om människohandel (*Trafficking in Persons Report 2021*) noteras uppgifter om att institutionaliserade barn, inte minst med funktionsnedsättning, var särskilt utsatta för sexuellt våld och människohandel.

Barn är delvis straffbara mellan 14 och 16 år och fullt straffbara från 16 år. Ett särskilt påföljdssystem finns dock för minderåriga under 18 år.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

I Rumänien finns 20 erkända nationella minoriteter, varav de största grupperna är romer och ungrare. Europarådet uppskattar att det finns cirka 1,85 miljoner romer i Rumänien, vilket motsvarar drygt åtta procent av befolkningen. Den officiella siffran, från den senaste folkräkning 2011, är dock endast drygt tre procent. Diskrepansen kan förklaras av att en del inte vill identifiera sig som romer på grund av oro för stigmatisering och

diskriminering. Den ungerska minoriteten utgjorde 2011 drygt sex procent av befolkningen.

Negativa stereotyper, diskriminering och misstro mot romer är utbrett i samhället, vilket bland annat uppmärksammats av EU, FN, Europarådet och en rad civilsamhällsorganisationer. Många romer har bristande tillgång till social service, inklusive sjukvård, boende, och sjukförsäkring och befinner sig i större utsträckning än majoritetsbefolkningen i arbetslöshet.

Rumäniens grundlag och diskrimineringslagstiftning förbjuder i princip alla former av diskriminering, men bland annat Europarådet har rekommenderat Rumänien att stärka och komplettera relevant lagstiftning. EU-kommissionen inledde 2020 ett överträdelseförfarande mot Rumänien då man ansåg att landet inte till fullo införlivat det europeiska rambeslutet om bekämpning av rasism och främlingsfientlighet. Framsteg har skett. I januari 2021 trädde ny lagstiftning i kraft för att specifikt bekämpa ”anti-roma” manifestationer, bl.a. hatbrott riktat mot romer, med upp till tio års fängelse i straffskalan. I maj 2021 antog regeringen en nationell strategi mot antisemitism, främlingsfientlighet, radikaliserings och hets mot folkgrupp. Det finns en myndighet för romer (*National Agency for Roma*), som tillsammans med Rumäniens *National Roma Contact Point* bland annat ansvarar för genomförandet av den nationella strategin för inkludering av den romska minoritetsgruppen. EU-kommissionen och Europarådet har noterat brister i genomförandet av strategin, bland annat avseende samordning mellan ansvariga aktörer på olika nivåer.

Europarådets kommission mot rasism och intolerans presenterade 2019 en rapport om Rumänien där framsteg noterades, bland annat åtgärder för att främja romska barns skolgång och minska andelen som lämnar skolan i förtid, även om flera utmaningar kvarstod.

Hbtqi-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter

Diskriminering på grund av sexuell läggning är förbjudet enligt lag. Det finns dock en utbredd negativ syn på hbtqi-personer i samhället och civilsamhällsorganisationer påpekar att diskriminering är vanligt och att

hatbrott förekommer. I en mätning av hbtqi-personers mänskliga rättigheter i Europa gjord av *International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association* (ILGA) har Rumänien plats 38 av 49 (två EU-länder har lägre rankning). Flera aktiva rumänska hbtqi-organisationer arbetar för att stärka hbtqi-personers rättigheter.

Samkönade äktenskap är inte tillåtna enligt lag. Rumänien erkänner inte heller samkönade äktenskap eller partnerskap som ingåtts i ett annat land. Lagförslag om civilt partnerskap mellan samkönade par har förkastats av parlamentet.

Den rumänska hbtqi-organisationen ACCEPT driver sen 2019 flera fall i Europadomstolen där man hävdar att avsaknaden av civilt partnerskap i Rumänien utgör en kränkning av rätten till privat- och familjeliv samt diskriminering på grundval av sexuell läggning. I september 2020 intervenerade Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter i ett av dessa mål och betonade att stater måste säkerställa lagstiftning som erkänner samkönade par på ett icke-diskriminerande sätt, vare sig det rör sig om äktenskap, civila- eller registrerade partnerskap.

Lagstiftningen som rör erkännande av könsidentitet för transgenderpersoner är otydlig och erkännande har i vissa fall inte givits ifall könsbytesoperation inte genomgått. Europadomstolen meddelade i en dom 2021 att avsaknaden av ett tydligt och förutsägbart juridiskt ramverk för erkännande av könsidentitet i Rumänien utgjorde en kränkning av rätten till privat- och familjeliv.

I juni 2020 antog parlamentet ett lagförslag som innebär att skolor och universitet inte får diskutera könsidentitet. Den nya lagen väckte starka protester från bland annat mänskliga rättighetsorganisationer, akademiker och studenter som menade att beslutet inskränkte akademisk- och kulturell frihet och legitimerade diskriminering av hbtqi-personer. Konstitutionsdomstolen meddelade i december 2020 att förslaget stod i strid med grundlagen.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Rumänska myndigheter samarbetar med FN:s flyktingkommissariat (UNHCR) och andra humanitära organisationer. Flyktingar som beviljats uppehållstillstånd har samma rättigheter som övrig befolkning, förutom vissa politiska rättigheter. Antalet flyktingar i Rumänien är lågt jämfört med i många andra EU-länder, men har ökat avsevärt under senare år. Enligt UNHCR är Rumänien ett framväxande vidarebosättningsland. Landet deltar i EU:s mekanism för omallokering av flyktingar.

Rumänien har begränsad möjlighet att ta emot flyktingar men avser utöka kapaciteten. Flyktingar och migranter som anländer till Rumänien försöker ofta ta sig vidare till andra EU-länder. Enligt UNHCR finns det uppgifter om att flyktingar och migranter utsatts för trakasserier, diskriminering och brott, liksom påståenden om att rumänsk gränspolis ska ha brukat våld och gjort avsteg från asylprocedurer.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Personer med funktionsnedsättning garanteras rättigheter i lag och diskriminering är förbjudet. En uppdaterad nationell strategi för social inkludering av personer med funktionsnedsättning antogs 2021. Det finns dock brister i genomförande och diskriminering utgör fortsatt ett problem, vilket har påpekats i rapporter från EU, Europarådet och FN.

Samhällsfunktioner och infrastruktur är sällan anpassade för personer med funktionsnedsättning. Bristande anpassning av skolbyggnader och brister i utbildningen av lärare för barn med särskilda behov gör att många barn med funktionsnedsättning inte får sin rätt till utbildning tillgodosedd.

Arbetet med att stänga kritiserade boendeinstitutioner för personer med funktionsnedsättning och utveckla alternativa boendeformer fortsätter. Rumänska civilsamhällesorganisationer, FN och Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter har identifierat problem med vanvård och övergrepp på institutioner för personer med funktionsnedsättning.

VII. Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Rumänien

Regeringens demokratiseringsarbete, som går ut på att Sverige i alla sammanhang ska stå upp för demokratiska principer, arbeta för att stärka demokratin och uttrycka kritik när den brister, genomförs också i Rumänien.

Svenska socialdepartementet och det rumänska social- och arbetsmarknadsdepartementet undertecknade 2015 en gemensam deklARATION om samarbete i vissa sociala frågor, inklusive utsatta EU-medborgare, med fokus på barn, jämställdhet och välfärd. Utbytet sker inom ramen för en gemensam arbetsgrupp.

Flera svenska civilsamhällesorganisationer har sedan länge verksamhet i Rumänien, ofta med fokus på att förbättra situationen för romer och utsatta individer.

Vid granskningen av Rumänien i FN:s universella granskningsmekanism (UPR) 2018 lämnade Sverige tre rekommendationer: hörsamma rekommendationer från EU-kommissionens CVM-mekanism; utveckla ett effektivt system för att följa upp genomförandet av den nationella roma-strategin; samt införa civilt registrerat partnerskap för samkönade par. Rumänien accepterade de två första rekommendationerna och accepterade/noterade den tredje.

VIII. RATIFICERING AV CENTRALA KONVENTIONER OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (*International Covenant on Civil and Political Rights, ICCPR*) ratificerades år 1974. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt och det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet ratificerades år 1993 respektive år 1991.

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (*International Covenant on Economic, Social and Cultural*

Rights, ICESCR) ratificerades år 1974. Rumänien är inte part till det fakultativa protokollet om enskild klagorätt.

Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (*International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*, ICERD) ratificerades år 1970. Art. 14 om enskild klagorätt ratificerades år 2003.

Konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering mot kvinnor (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*, CEDAW) ratificerades år 1982. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2003.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, (*Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, CAT) ratificerades år 1990. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2009. Art. 22 om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Konventionen om barnets rättigheter, (*Convention on the Rights of the Child*, CRC) ratificerades år 1990. Det fakultativa protokollet om indragning av barn i väpnade konflikter och det fakultativa protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2001 respektive år 2001. Det fakultativa protokollet om barns rättigheter vid ett kommunikationsförfarande undertecknades år 2012 men har inte ratificerats.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (*Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, CRPD) ratificerades år 2011. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden (*International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance*, ICED) undertecknades år 2008, har inte ratificerats.

Migrantarbetarkonventionen (*International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, CMW*) har inte undertecknats eller ratificerats.

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning (*Convention Relating to the Status of Refugees, 1951 Refugee Convention*) ratificerades år 1991. Det tillhörande protokollet ratificerades år 1991.

Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (*Rome Statute of the International Criminal Court*) ratificerades år 2002.

Regionala instrument

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, (*The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, ECHR*) ratificerades år 1994.

Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter (*Framework Convention for the protection of National Minorities*), ratificerades år 1995.

Europeiska stadgan om landsdel- eller minoritetsspråk (*European Charter for Regional or Minority Languages*), ratificerades år 2008.

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (*Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*), ratificerades år 2016.